

IP-rättigheter

Det finns två typer av egendom

Människor och företag äger olika **saker**, som skyddas från tjuvar genom att låsa in sakerna.

Till exempel cykeln, bilen, verktygen, läsplattan och mobilen.

Människor och företag har även värdefull egendom som inte kan ses eller vidröras. Detta kallas för **immateriell egendom**.

Till exempel uppfinningar, varumärken, en ny design samt olika skapande verk, såsom en tonsättning, en dikt, en film eller ett datorprogram.

Det finns två typer av egendom

Immateriell egendom kan inte låsas in.
Den skyddas mot olovlig användning med
IP-rättigheter, det vill säga exempelvis med

upphovsrätten

ett varumärke

mönsterrätten

ett patent

ett varumärke

Namn, logotyp

Mönsterrätt

Produktens utseende, design

Patent

Nya tekniska lösningar

Upphovsrätt för innehåll

Tidningar/tidskrifter, böcker, videor, musik

Begrepp

Om upphovsrätten och industriella rättigheter används förkortningarna **IP-rättigheter** och **IPR**.

IPR är en förkortning av de engelska orden *Intellectual Property Rights* och med den avses eller bokstavligen rättigheter beträffande intellektuell egendom.

Till upphovsrätten och industriella rättigheter hänvisar man ofta även som **immateriella rättigheter**, **immaterialrättigheter** och **intellektuell egendom**.

Till exempel uppfinningar, varumärken, en ny design samt olika skapande verk, såsom en tonsättning, en dikt, en film eller ett datorprogram.

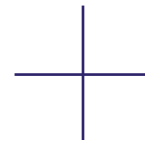
Upphovsrätt och industriell rätt är immateriell egendom.

De kan inte vidröras, men de kan ägas.

IP-rättigheter

eller IPR (Intellectual Property Rights)

Upphovsrätt

Industriella rättigheter

Upphovsrätt

Närstående
rättigheter

Varumärke

Mönsterrätt

Patent

Upphovsrätt och industriell rätt är immateriell egendom.
De kan inte vidröras, men de kan ägas.

Vad behöver man industriella rättigheter till?

Syftet med IP-rättigheter är att ge upphov till och skydda innovationer och kreativitet.

Upphovsrätten och närstående rättigheter gör det möjligt att utöva skapande arbete professionellt.

Utan deras skydd skulle få vara redo att skriva en bok, producera ett musikalbum eller en film eller grunda ett tv- eller mediebolag.

Industriella rättigheter är å sin sida viktiga verktyg inom företagens produktutveckling och marknadsföring. De främjar att nya företag uppstår och skapar arbetsplatser.

Till exempel skulle det utan varumärken, mönsterrätt och patent knappast finnas kända produktmärken eller uppfattningar.

Det skulle inte löna sig för företag eller privatpersoner att satsa på produktutveckling eller på att skapa nytt, om vem som helst olovligen får använda resultaten av utvecklingsarbetet.

Upphovsrätt

Vad är upphovsrätt?

Skyddar originella verk, det vill säga resultat av upphovspersonens personliga skapande arbete.

- Till exempel tonsättningar, filmer, målningar, texter, pjäser, fotografier och datorprogram och -spel.
- Kan göras på vilket sätt och med vilken teknik som helst. Kvaliteten och konstnärligheten har ingen betydelse.

Vad är upphovsrätt?

- Skyddar endast verkets design.

Skyddar kan inte erhållas för idéer, handlingar, motiv, informationsinnehåll eller genomförandesätt. De får utnyttjas fritt.

- Ger upphovspersonen rätt att fatta beslut om på vilket sätt hens arbete får användas.

I vissa situationer tillåter lagen användning av någon annans verk. Till exempel får vem som helst kopiera verket för enskilt bruk, låna citat från verket och använda verket i en parodi utan upphovspersonens tillstånd.

- Uppstår för personen (eller personerna) som har skapat verket. Dessa kallas upphovsperson/-er.
- Gäller i Europa i 70 år efter att upphovspersonen har avlidit.

Vad är en närstående rättighet?

Med närstående rättigheter skyddas vissa andra material som ligger nära verk.

- Till exempel framställning av verk eller folkminne, ljud- och bildupptagningar, radio- och tevesändningar, fotografier som hamnar under verkströskeln, tidningspublikationer, databaser och förteckningar.
- Närstående rättigheter innehas av utövande konstnärer, musik- och filmproducenter, fotografer, beredare av förteckningar och databaser, radio- och tv-bolag samt förläggare av presspublikationer.

Vad är en närstående rättighet?

- Skyddar ofta investeringar. För att få skydd krävs inte originalitet.

Till exempel har en producent av en inspelning som innehåller fågelsång närstående rättighet till den.

- Riktas ofta till samma innehåll som i upphovsrätten.

Till exempel ett filmverk eller en ljudupptagning omfattas parallellt av upphovs- personernas och de utövande konstnärernas rättigheter samt producentens rättighet.

- Nästan samma innehåll som i upphovsrätten, dessutom gäller även begränsningarna för upphovsrätten.
- Den största skillnaden mot upphovsrätten är den kortare skyddstiden.

Innehållet i upphovsrätten

Ekonomiska rättigheter

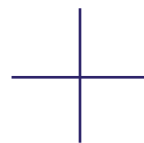
Skyddar upphovspersonens
förvärvsmöjligheter

Framställning av exemplar

Upphovspersonen får bestämma om man får **tillverka exemplar** av verket, till exempel genom att trycka upp eller kopiera en bok. Att ladda ned verket från internet är också att tillverka en kopia.

Tillgängliggörande för allmänheten

Upphovspersonen får bestämma om till exempel ett fotografi får **publiceras** i sociala medier. Att **ladda ned** från eller streama verket via internet för publik är att göra det tillgängligt.

Moraliska rättigheter

Skyddar upphovspersonens heder

Faderskapsrätt

Upphovspersonens **namn ska nämnas** i samband med användningen av verket.

Respekträtt

Verket får **inte bearbetas** på ett sätt som kränker det. Verket får inte göras tillgängligt för allmänheten i **en form eller ettsammanhang som kränker** upphovspersonen.

Repetition av det inlända (upphovsrätt och närstående rättigheter)

1. Endast ett resultat av skapande arbete kan vara ett verk.
Ja eller nej?
2. Jag behöver tillstånd av författaren om jag ska citera hans text.
Ja eller nej?
3. Även skådespelare och filmproducenter har rättigheter som baseras på upphovsrättslagen.
Ja eller nej?
4. Flera personer kan ha rättigheter gällande ett musikstycke.
Ja eller nej?
5. Jag får fritt kopiera mitt favoritbands låttexter och lägga upp dem på internet.
Ja eller nej?
6. Användning av verket i till och med något tvivelaktiga samband är okej, bara man inte nämner upphovspersonens namn.
Ja eller nej?

Industriella rättigheter

Vad är industriella rättigheter?

Verktyg som hjälper till att skydda och hantera varor och tjänster.

- Varumärken, mönsterrätt, patent och andra industriella rättigheter förknippas med nästan alla varor och tjänster som vi använder i vardagen.

Vad är industriella rättigheter?

De industriella rättigheterna säkerställer att utvecklingarna av varorna och tjänsterna kan gynnas av sitt utvecklingsarbete.

- Exempelvis kan företaget förbjuda konkurrenter att använda varumärket som det äger, varans design eller en teknisk uppfinning utan tillstånd.
- Företaget kan även sälja användarrättigheter, det vill säga licenser till den.
- Industriella rättigheter ökar ofta värdet på och intresset för produkten.

Industriella rättigheter får man genom att ansöka om registrering i Finland hos Patent- och registerstyrelsen (PRS).

Olika industriella rättigheter

Varumärke skyddar varans eller tjänstens namn, logotyp eller annan identifierande faktor, såsom en slogan eller ett ljud. Men företagen får inte använda ett likadant märke på sina produkter utan tillstånd.

- Varumärket hjälper till att särskilja varorna och tjänsterna från varandra, till exempel kex på butikshyllan, streamingtjänster som erbjuder underhållning, flygbolag och hamburgerrestauranger.

Mönsterrätt skyddar varans formgivning, det vill säga design. Företaget kan förbjuda andra från att utnyttja liknande design kommersiellt.

- När man har lagt ned tid och pengar på produktens design, är det inte mer än rätt att man också gynnas ekonomiskt av det.
- Mönsterrätt skyddar hur produkten ser ut. Den skyddar inte tekniska lösningar som produkten innehåller.

Olika industriella rättigheter

Patent skyddar nya uppfinningar, till exempel ett nytt slags cykellås eller ett läkemedel. Andra får inte utnyttja uppfinningen kommersiellt utan patentinnehavarens tillstånd.

- Patentinnehavaren kan tjäna pengar på att sälja sin uppfinning till andra. På det här sättet kan hen utveckla nya, bra uppfinningar för att förbättra allas våra liv.

Uppfinningen är en ny eller överraskande teknisk lösning på ett befintligt problem eller behov.

Repetition av det inlärd (industriella rättigheter)

1. Vilka varumärken känner du till?
A) bland varor
B) bland tjänster
2. Patent får man automatiskt när man tar i bruk uppfinningen.
Ja eller nej?
3. Företaget kan tjäna pengar med varumärket/patentet.
Ja eller nej?
4. Ett bra varumärke kan öka produktens eller tjänstens värde.
Ja eller nej?
5. Mönsterrätt skyddar nya funktioner/tekniska lösningar i produkten.
Ja eller nej?
6. Mönsterrätt skyddar endast varornas design.
Ja eller nej?

Kränkningar av IP-rättigheterna

Vad är piratkopiering?

Piratkopiering på nätet är olovlig delning av filmer, tv-serier, musik, sport-sändningar och annat innehåll på internet.

- Till exempel i torrenttjänster, olagliga IPTV-tjänster och andra olagliga streamingtjänster.

Fysisk piratkopiering är exempelvis framställande och försäljning av olagliga kopior av musik, filmer och spel.

Vad är piratkopiering?

- I bakgrunden finns ofta organiserad ekonomisk brottslighet.

Piratkopiering kan leda till bestraffning för brott mot upphovsrätten. Påföljderna är vanligen även ersättningsskyldighet och förstöring av olovliga exemplar av verket.

- Pirattjänster betalar inte någonting för innehållen de använder, men upprätthållarna av dem kan tjäna stora summor på reklamintäkter eller kundavgifter.

- Äventyrar förvärvsmöjligheterna för upphovspersoner och företagare inom kreativa branscher, minskar det lagliga utbudet och minskar statens skatteintäkter.

Vad är produktförfalskningar?

En som utan tillstånd har försetts med ett annat företags varumärke eller ett varumärke som kan blandas ihop med det.

- Även en produkt som olovligt efterliknar designen för en annan produkt som skyddas med mönsterrätt. Dessa är ofta så kallade repliker eller dupes (duplicate, kopia).

Vad är produktförfalskningar?

- Produktförfalskningar har ofta dålig kvalitet och är tillverkade under tvivelaktiga omständigheter. I bakgrunden finns ofta organiserad ekonomisk brottslighet.
- De kan även innehålla hälsovådliga eller giftiga ämnen. Läke-medelsförfalskningar samt förfalskade reservdelar och elektronikprodukter kan rentav vara livsfarliga.
- Försäljning av produktförfalskningar kan leda till bestraffning för brott mot upphovsrätten. Påföljderna är vanligen även ersättnings-skyldighet och förlust av de förfalskade exemplaren.

Repetition av det inlända (piratkopiering och produktförfalskningar)

Piratkopiering

Hurdan inverkan har piratkopiering på upphovspersoner och företag inom den kreativa branschen?

Produktförfalskningar

Hurdana risker förknippas med produktförfalskningar?